

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

**Навчально-науковий інститут Архітектури, Містобудівництва та
Дизайну**

Кафедра образотворчого мистецтва та дизайну

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

 Олена ОЛЕНІНА

«20» червня 2026 р.

Реєстраційний № 13

«20» червня 2026 р.

**ГРАФІЧНА РОБОТА «НІКОЛЬСЬКА ПЛОЩА У МІСТІ ХАРКОВІ:
ПЛИН ЧАСУ»**

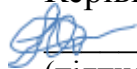
Кваліфікаційна робота студента
групи ОМ-2022-1

ступінь вищої освіти «бакалавр»
спеціальності 023 – Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація

Освітньої програми «Образотворче
мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація»

Лабунський Іван Євгенович

Керівник: к. арх., доцент

 Підлісна О.В.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Рецензент: к. арх., доцент

 Дзюбенко П.О.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Харків – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП:

Структура і обсяг роботи	3
--------------------------------	---

РОЗДІЛ I

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ	5
---------------------------------------	---

1. 1 Наукові статті, присвячені темі збереження архітектурної спадщини та виявленню архітектурних домінант міста.....	5
---	---

1.2 Історичні відомості про обрані об'єкти та їх мистецькі зображення як документальні свідчення	7
--	---

1.3 Висновки за розділом.....	9
-------------------------------	---

РОЗДІЛ 2

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСЬКОЇ ЛОКАЦІЇ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ.....	10
---	----

2.1 Різноманітність графічних технік у створенні зображень архітектурних об'єктів (художньо-композиційний аналіз аналогів)	10
--	----

2.2. Графічний колаж як засіб вираження ідеї художника.....	15
---	----

Висновки за розділом.....	17
---------------------------	----

РОЗДІЛ 3

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСЬКОЇ ЛОКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ГРАФІЧНОГО КОЛАЖУ.....	18
---	----

3. 1 Використання техніки колажу у сучасному мистецтві	18
--	----

3. 2 Створення художнього образу активної локації міста	19
---	----

3. 3 Особливості створення авторського графічного колажу.....	20
---	----

Висновки за розділом 3	22
------------------------------	----

ВИСНОВКИ.....	24
---------------	----

1. Список використаних джерел.....	26
------------------------------------	----

ДОДАТКИ.....	29.
--------------	-----

ВСТУП

Зображення архітектурних об'єктів завжди приваблювали художників в першу чергу тому, що архітектура сама по собі є витвором високого мистецтва, віддзеркаленням свого часу – не тільки технічних досягнень, але й духовного життя, моральних пріоритетів, естетичних уподобань суспільства. **Актуальність** даного дослідження полягає у необхідності збереження архітектурної спадщини минулих років, яку втрачено у реальному вимірі, засобами образотворчого мистецтва задля повноцінного та правдивого відображення історичних подій. Малюючи архітектурний об'єкт, тим більше, важливу для міста архітектурну домінанту, художник зберігає часо-просторове сприйняття куточку міського середовища, яке завжди рухоме, змінне, залежить від багатьох суспільно-політичних, соціальних та інших чинників. Тому художня робота – свого роду «консервування» часу, збереження цієї архітектурної спадщини, що завжди є актуальним.

Актуальність даного задуму полягає у тому, що зображуваний об'єкт, цінний за своєю архітектурою, великим впливом на оточуюче міське середовище, зберігся лише на старих фотографіях, а колажна техніка дає можливість порівняння міського простору у часі та суспільному просторі. Така робота буде безумовно затребуваною для прикраси будь-якого громадського інтер'єру, приваблюватиме самою ідеєю порівняння та відтворенням історичних подій.

Тема роботи: «Нікольська площа у місті Харкові: плін часу»

Ідея задуму: показати, що важливі міські локації на перетині головних транспортних шляхів в усі часи були місцем культурного осередку городян, створювали зону тяжіння, культурну рекреацію регіону. Головні архітектурні домінанти таких локацій є виразниками ідейної, духовної сутності часу та простору.

Об'єкт дослідження: архітектурні домінанти у просторі та часі міської локації в художніх зображеннях.

Предмет дослідження: створення художнього образу локацій міста через архітектурну домінанту.

Мета роботи – дослідити, як архітектурні домінанти впливають на сприйняття та значимість простору в різних часових відрізках, передати за допомогою графічних засобів вигляд певного міського простору, відтворити його історичний та сучасний вигляд.

Завдання дослідження:

- Вивчити існуючу наукову літературу щодо ролі архітектурних домінант у міському середовищі та збереження архітектурної спадщини міста;
- Зібрати і дослідити аналоги за технікою та темою виконання;
- Знайти відомості про Храм Вознесіння та загальну забудову обраного місця;
- Знайти відомості про сучасну забудову даної міської локації;
- Виконати пошукові ескізи до колажу, які б відтворювали задуману ідею.
- Виконати кінцеву роботу у техніці графічного колажу.

РОЗДІЛ I

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕМИ

У науковій літературі можна знайти велику кількість статей, які стосуються збереження архітектурної спадщини міст, присвячені різноманітним питанням організації міських локацій та архітектурним домінантам міського простору, що підтверджує загальний інтерес до обраної теми і доводить її актуальність. «У сучасних урбаністичних дослідженнях відчувається потреба у вивченні міста як особливої семіотичної моделі, в якій встановлені символічні і смислові значення просторів і об'єктів» [1].

1.1 Наукові статті, присвячені темі збереження архітектурної спадщини та виявленню архітектурних домінант міста.

Зацікавленість цими питаннями можна прослідкувати ще з перших урбаністичних досліджень, відомих імен Іконнікової, Жолтовського, тощо. Та розглянемо більш сучасних авторів. Серед найвідоміших на сьогодні у Харкові досліджень – дисертація Бевз М. В. «Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України)». Та, на жаль, в цій роботі, як і в багатьох інших, не розглядається образотворче мистецтво як інструмент збереження архітектурної спадщини.

Багато дослідників останніх років вивчали питання формування міського середовища за допомогою архітектурних споруд великого суспільного або ж сакрального значення. Так до цього питання дотична дисертація Н. С. Соснової (2021) «Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України» —що аналізує невідповідність між формою міських просторів та сучасними потребами мешканців [1]. Сучасні варіанти вирішення цих питань пропонуються у статті «Інноваційні тренди дизайну у формуванні простору міста», у виданні «Деміург», яка досліджує екологічні та гуманістичні наративи в сучасному міському дизайні [1]. «Місто й оновлення. Урбаністичні студії» — збірка

досліджень за підтримки Фонду ім. Г. Бюлля, присвячена політикам і практикам оновлення міських локацій [1] .

Питанням психологічного впливу міського середовища на мешканців міста присвячено роботи українських дослідників О.Усачової, Риндюк С., О.Семко та інших [1] . «Особливості формування зон екологічного комфорту в структурі громадських просторів» — стаття про забезпечення психологічного комфорту містян через озеленення та рекреаційні зони в умовах щільної забудови [1]. «Рекреаційні ресурси та специфіка їх господарського використання» — матеріал, що визначає властивості рекреаційних об'єктів (привабливість, стійкість) та їхню роль у відновленні духовних сил [1] .

Декілька статей та монографій присвятили організації міських локацій за допомогою вертикальних домінант дослідники нашого університету Г. Осиченко, Д. Нестеровський. Їх роботи аналізують роль висотних будівель та історичних споруд як візуальних орієнтирів [2]. Схожим чином В. Сафронов розглядає сучасний міський простір як джерело інформації [3]. У монографії Г. О. Осиченко «Реконструкція історичних міст: композиційний аспект» [1] визначені закономірності формування композиції історичних міст Центральної України, авторка розглядає композицію міста як систему, що має ієрархічні композиційні підсистеми й елементи, з впорядкованими взаємними зв'язками між ними, які забезпечують системі цілісність. Також тут пропонуються принципи і методи реконструкції композиційних структур історичних міст.

«Архітектурні домінанти історичного середовища» — стаття про композиційно-просторові особливості вертикальних домінант та їхнє значення для сприйняття архітектурного середовища аналізує, як архітектурні вертикалі формують силует міста та відображають його символіку [1] .

Частково фотографічні, графічні та живописні зображення архітектурних споруд Харкова зберігають такі поціновувачі архітектурної графіки, як Володимир Новіков, Володимир Оглоблін [13], Максим

Розенфельд [1] та інші. Їх фотоколекції та графічні альбоми відтворюють значні архітектурні об'єкти нашого міста і можуть вважатися фондами збереження пам'яток архітектури [1] .

1.2 Історичні відомості про обрані об'єкти та їх мистецькі зображення як документальні свідчення.

([Рис.А.1.](#)) Розташування Миколаївської церкви на генплані Харкова XIX сторіччя. Об'єкт, обраний для дипломної роботи був розташований на перетині Нікольської площі та вулиці Миколаївської ([рис. А.1, 2](#)). ([Рис.А 3.](#)) Початковий вигляд Нікольського храму – типове українське бароко. Ця церква була побудована у 1830 році. Після пожежі сильно постраждала і була закрита. Але місце перетину важливих міських артерій приваблювало людей, було дуже вигідним для розташування архітектурної домінанти. ([Рис.А.4,5.](#)) У 1886 будівлю розібрали і на її місці було побудовано Миколаївський собор, який відкрили у 1896 році. Його важка, але складна і цікава велична архітектура відповідала статусу будівлі. Гармонійний за пропорціями, незвичайно ажурний за цегляною кладкою силует храму одразу позначив це місце як сакральний центр міста.

Але для радянської влади така конкуренція була зайвою. Нікольську площу було переіменовано у площу імені Тевелева, тому партійний секретаріат прийняв постанову розібрати споруду на цеглу. Обґрунтовувалось це тим, що рух трамваїв був занадто складним на цій ділянці, надто крутий поворот викликав часті аварії. ([Рис.А.6](#)). Перед поворотом на вулицю Пушкінську трамвай піднімався по вулиці Нікольській (нині Короленка). Але храм був збудований якісно, тому ані розібрати, ані навіть підірвати його не вдалося. Отже, у 1930 році храм підірвали, а рештки довго і складно розбирали вручну. ([Рис.А.7,8,9. Вид на храм з площі; Пусте місце після розбірки храму; Підірваний храм.](#))

Поряд з храмом на початку 20 ст. збудували готель «Метрополь»([рис.А10](#)) - кремезну будівлю у стилістиці модерну, яка

приваблювала відвідувачів міста своїм центровим розташуванням. Після революції з назвою «Червона»([рис. А.11](#)) переважно це був готель для партійної еліти. Але під час другої світової війни у готель потрапила бомба, тож будівля була зруйнована і її довелось розібрати.

На місці знесеної будівлі за проектом архітекторів Костенко і Пономарьової було побудовано житловий комплекс - будинок з великою аптекою на першому поверсі ([рис. А.12](#)).

Місце, розташоване майже в самому центрі Харкова, де через провулок Короленка, трамвайні колії поєднували майдан Конституції і вулицю Пушкінську (нині вулицю Григорія Сковороди) – дуже важлива і приваблива міська локація як для комерційних цілей, так і для вираження духовних уподобань нашого міста. Тож, не випадково з'явився проєкт забудови на місці застарілих житлових кварталів, в якому центральне місце зайняв торгівельно-розважальний комплекс. Не будемо розглядати складну і довгу історію будівництва цієї споруди, з підземними гаражами та наземними торгівельними бутіками, кафе та басейнами. Скажемо тільки, що на зміну духовним цінностям православ'я, це місце стало символом успішної комерції та розваг. Ця комерційно-розважальна спрямованість добре відображає сутність сьогоденного життя міської спільноти, ставлячи на перший план існування саме матеріальні блага та вигоди. Може, саме для того, щоб протиставити ці яскраво виражені у часі пріоритети, і був задуманий колаж, який пропонується для дипломної роботи.

Завдяки історичним фотографіям можна відновити зовнішній вигляд та велич Нікольського храму. При цьому техніка колажу дасть можливість протиставити духовний сенс собору як архітектурної домінанти даної міської локації і сучасний комерційний дух торгівельного центру, який взяв на себе сьогодні роль такої архітектурної домінанти даного міського простору. У різні часи вимоги соціуму змінюються і архітектура міста яскраво відображає ці зміни ([рис. А.13](#)). Важливий комунікаційний вузол міста, де присутні вихід з метрополітену та перетинаються значні вуличні артерії, потребує сучасного

«комунікаційного маяка», центру, що приваблює і орієнтує. І цю роль взяв на себе сучасний «Нікольський» ([рис. А.14](#))

1.3 Висновки за розділом 1

Отже, можна зробити висновок, що дисертаційні дослідження, наукові статті та аналітичні видання досить докладно розглядають теми урбаністичних проблем сьогодення, формування громадських просторів та архітектурних домінант, але не містять досліджень щодо ролі образотворчого мистецтва у цих процесах.

Історичні відомості про Нікольську площу у місті Харкові показують, що ця міська локація має важливе значення для нашого міста, певним чином організує рух та простір, при цьому роль головного орієнтиру, комунікаційного маяка грає архітектурна домінанта, що у певному часі змінює свій психологічний та духовний вплив на містян, відповідно вимогам соціуму.

Збережені фотографії дають можливість відновити у художньому творі духовне значення Миколаївського собору, виразно протиставити духовні потреби різних часів, спрямувати увагу сьогоденних спостерігачів на нестачу духовної складової у культурному житті містян.

РОЗДІЛ 2

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСЬКОЇ ЛОКАЦІЇ В ОБРАЗОТВОРЧОМУ МИСТЕЦТВІ

Вивчення старовинних гравюр, фотографій та картин дає змогу уявити собі життя наших предків, зрозуміти їх духовні та культурні потреби, відновити культурні та моральні цінності давніх часів. Задля цього було підібрано та проаналізовано велику кількість художніх творів, які відображають архітектуру міста.

2.1 Різноманітність графічних технік у створенні зображень архітектурних об'єктів (художньо-композиційний аналіз аналогів).

1. Японський художник кінця 19 сторіччя Утагава Хіросіге зображував природні краєвиди з архітектурними пам'ятками. Технологія його малюнків – кольоровий ксилографічний друк, різновид тиражної графіки. Зображуючи дуже лаконічно та узагальнено архітектурні споруди, він у той же час зберігав основні пропорції та впізнаваний силует пам'ятки архітектури. Саме це я намагаюсь узяти за основу свого зображення.

«Itsukushima in Aki Province» — це відомий кольоровий ксилографічний друк (укійо-е) Утагава Хірошіге, створений близько 1855 року, що зображує святилище Іцукусіма та його відома пам'ятка «плавучі торії (ворота) на тлі гори Місен у провінції Акі» (сучасна Хіросіма)([рис.А.15](#)). Ця робота є частиною серії «Три відомі краєвиди Японії» (Nihon Sankei). Живописна насиченість роботи поєднується з графічною точністю передачі архітектурних деталей. Висвітлена центральна частина картини утворює відчуття повітряної перспективи. Складна форма самого зображення, обумовлена розташуванням картини, не заважає сприймати загальний краєвид, відображає японську звичку поєднувати архітектуру з навколишнім середовищем, вписувати у нього споруду, не порушуючи природної краси. Те

саме можна сказати й про сусіднє зображення відомого мосту «Кобассі-брідж»([рис.А.16](#)). Картини цього художника подобаються мені саме цими рисами.

2. Стівен Вілтшир — сучасний британський художник-аутист, який зображує архітектуру міста.

Він прославився феноменальною зоровою пам'ятю, бо здатний намамалювати з пам'яті краєвид, побачивши його тільки один раз. У 2013 році він реконструював панораму Лондона з вершини найвищої вежі, хмарочосу «Ска́лка» ([рис.А.17](#)). Народження: 24 квітня 1974 р., Лондон, Велика Британія.

Графіка Вілтшера повністю архітектурна. Засоби виразності – лінія та пляма, колір ледь з'являється, зонуючи великий простір міста на райони.

Та завдяки витриманим пропорціям і перспективній побудові, цей художник передає міські квартали з великою точністю, наче фотографія з пташиного польоту.

3. Дуже важливими у зображеннях Стівена Вілтшира є не дрібні архітектурні деталі, а точно відображені пропорції будівель, їх силует, за яким завжди можна їх впізнати. Також мені цікавий складний ракурс, який обирає художник, показуючи міські перспективи, їх багатоплановість. У наданому зображенні лондонської вулиці важливим акцентом є колір – двоповерховий омнібус та телефонна будка – символічні елементи Лондонського середовища виділені червоним кольором, а композиційним центром картини є всесвітньо відомий Біг-Бен.([рис.А.18](#))

4. Американець Андрій Фішер – художник, дизайнер, людина, що працює у різних жанрах та видах мистецтва, створює оригінальні меблі та предмети побуту. Його архітектурні замальовки дуже прості, це майже лінійні чорнові малюнки з легким додаванням акварельного тону, що надає глибини та просторової перспективи пласкому зображенню([рис.А.19](#)). Важливим є дотримання законів перспективи. У цій роботі мене також приваблює ракурс – складний, цікавий, багатоплановий. Зовсім простими засобами досягнута художня виразність малюнку.

5.Харківський художник Віктор СЕВЕРИН працює у живописній техніці. Його зображення міських локацій відрізняються грою світла, відчуттям приналежності до певного часового моменту. Архітектура тут виступає живим учасником події – сонячного дня у центрі міста. Дитина, яка розмовляє з гіпсовим левом, бачить у ньому живу істоту – так же, як ми, дивлячись на цю картину бачимо мить живого сьогоденного життя. І куточок центральної площі міста – Майдану Конституції – місце, де люди можуть гуляти, проводити вільний час, спостерігати величну архітектуру минулих сторіч – стають тут головною діючою особою.([рис.А.20](#))

6. На картині «Золоті куполи» Віктора Северина представлено найстаріший храм Харкова – Покровський собор ХУІІІ сторіччя з дзвіницею та Святопокровським монастирем ([рис.А.21](#)). Споруду зображено знизу, від річки, щоб підкреслити її головуюче положення в міському середовищі. У живописі багато сонця та повітря, полотно надихає на високу духовність, спонукає до світлих підвищених думок. І зберігає старовинну архітектуру, досить докладно передаючи і конструктивні і декоративні особливості цієї архітектурної домінанти. Таке зображення передає нам Харків як високодуховне, сакральне, думаюче та відчуваюче місто.

7. На картині І.Шульги зображено старий Харківський вокзал([рис.А.22](#)). Ця будівля не збереглась у реальному просторі, та художнє зображення дає повне уявлення про тодішнє життя харків'ян, про важливу роль даної споруди у житті міста. Саме художній образ вокзалу – відчуття руху, поспіху, перетину шляхів – викликає даний художній твір, що хотілося б передати і у нашому дипломному проєкті.

8. На малюнку В.Ф. Мироненко також протиставляється старе та нове у часі та просторі([рис.А.23](#)). Найвища споруда міста – дзвіниця Успенського собору – хоч і піднімається над містом, та вже поступається значенням висотним підйомним кранам, новим висотним будівлям, які більш міцні, кремезні, впевнені у порівнянні з хиткою хрупкістю сакральної вежі. На цьому зображенні відсутній сам Успенський собор, який на момент замальовки був зруйнований війною і ще не підлягав відновленню. Тому дзвіниця виглядає дуже поодинокую, навіть, недоречною у цьому майже індустріальному краєвиді. Але саме вона зображена теплим кольором на противагу холодним громадським будівлям, бо несе людяність та духовність. Можливо, художник і не закладав такого змісту, проте саме так читається ця картина сьогодні.

9. Дане цифрове зображення зруйнованого будинку([рис.А.24](#)) на тлі висотних силуетів передає не просто подію заміни старого новим, але й викликає теплі сумні відчуття втрати особистого житла, ДОМУ, як такого місця, що було близьким, своїм, теплим та затишним. Ця картина дуже нагадує мій колаж за вкладеним художником змістом – це поєднання у часі двох різних епох, порівняння їх внутрішньої наповненості особистісним, зміна значення особистості у загальному житті. Детальні подробиці руйнації – двері, віконні рами, окремі цеглини – протиставлені загальному пустому силуету висотної забудови як зміст та беззмістовність.

10. Тонально-перспективне зображення Храму Спаса Преображеного
([рис. А.25](#)).

Такі «технічні» зображення пам'яток архітектури – майже точне креслення за розмірами - дають можливість проводити аналіз стану архітектурної споруди, у випадку руйнації відтворювати її за тими ж пропорціями та формами, але вони беземоційні, відірвані від навколишнього середовища, сприймаються як виокремлена деталь, а не домінанта простору. Відсутність художнього образу у даному випадку вихолощує картину, робить її «мертвою», не цікавою для пересічного спостерігача.

- Аналоги за темою зображення

11. Фотографічні зображення старовинних будівель Харкова відіграють важливу роль у формуванні сприйняття обраної міської локації([рис. А.26](#)). Сьогодні, коли великі скляні вітрини здебільшого закриті з метою захисту, такі значні за площею дзеркала можна заповнювати різноманітною інформацією. Тут може знаходитись реклама, яскраві інформаційні графіті, фотокрасвиди екзотичних країн... Та використання у такому випадку старовинних фотографій з зображеннями саме цих, або найближчих до них будівель, підкреслює наступність поколінь, надає приклад збереження архітектурної спадщини.

12. Графічні зображення пам'яток архітектури Харкова, розташовані в таких закритих вікнах-вітринах([рис. А.27](#)) нагадують нам не лише про самі пам'ятки, але й про ситуацію сьогодення, про постійні обстріли та «прильоти», налаштовують на роздуми про війну та самоідентичність і стійкість харків'ян. Таким чином будівля ніби веде розмову зі спостерігачем, розповідає місцеву історію, вимагає зупинитись і розгледіти, порівняти колишнє і сучасне, підвищує гордість за своє місто, навчає шанувати своє історичне минуле.

13. Важливим джерелом пам'яті та натхнення є художня фотографія, яка зберігає вигляд архітектурних споруд навіть тоді, коли самої споруди вже не існує. Такими аналогами зображень для мене стали фотографії Миколаївського храму та забудови Нікольської площі, побачені у фотоальбомах харківських фотохудожників, які я розглядаю вище у розділі про історію обраної споруди. Також важливу інформацію почерпнуто з відеофільму «Від собору до ТРЦ»([рис.А.28](#)) [1].

2. 2. Графічний колаж як засіб вираження ідеї художника

Колаж є одним з сучасних новаторських підходів у образотворчому мистецтві, який досить часто використовується художниками різних жанрів.

«Дослівно «колаж» з французької мови перекладається як «наклеювання». У сучасному науковому дискурсі термін «колаж» трактується по-різному:

як метод створення цілісності через поєднання окремих елементів, як модерністський художній прийом і як постмодерністський універсальний підхід до організації культурного простору» [1].

(Педан, 2015: 45). «Колажем також називається твір, створений шляхом поєднання різнорідних і фрагментарних елементів, що утворюють єдиний художній образ, у якому взаємодія частин породжує нові змісти й багатозарові інтерпретації».

В історії мистецтв техніка колажу займає особливе місце . Використовувати колаж почали на початку XX сторіччя, хоч приклади використання такої техніки відомі ще з давніх часів. Наприклад, композиції з висушених рослин у японському мистецтві,

Або ж паперові фігурки у пласкій композиції... Але як художній прийом колаж виник у руслі модернізму: Жорж Брак та Пабло Пікассо майже одночасно, почали наклеювати на картон смуги пофарбованого паперу, пісок, шматки газети, шпалер, тканини тощо. Доводячи, що поєднання звичайних матеріалів на відповідному тлі створює виняткову виразність, вони намагалися поєднати реальність речей з реальністю малюнку, передати одночасність та фрагментарність буття.

Сюрреалісти, наприклад, Сальвадор Далі створював парадоксальні колажні ефекти у живописі, а у 20х роках митці почали активно використовувати цю техніку у плакатах. Українські художники-авангардисти В. Єрмилов та В. Татлін в техніці асабляжу створювали об'ємні композиції, вбачаючи в ній революційний спосіб мислення.

«Колаж створив особливий простір для творчості, поєднуючи різні реальності. В цьому мистецтві переплітаються зображення різних тем і стилів, текст із візуальними елементами, фотографія з малюнком, фактура та об'єм. У межах колажу можуть співіснувати найрізноманітніші фантастичні форми та образи, які завдяки конкретності та матеріальності стають переконливими й реальними» [1]. Саме тому колаж є одним з найпривабливіших методів художнього самовираження, бо поєднує співіснування предметів у часі і просторі.

Простота створення колажу тільки удавана, бо вільне трактування простору поєднується з дуже чітким формуванням окремих образів, а дотримання правил перспективи стає однією з важливих вимог поєднання різних елементів. Графічний колаж, більше, ніж будь-який графічний художній твір спирається на асоціації та метафори, тому і є найкращим

виразником підсвідомого, символом, передачею ідеї, яку можна продовжувати, розвивати в уяві.

Графічний колаж дозволяє художнику працювати водночас у кількох історичних просторах, поєднуючи на одній картині архітектурні споруди різних часів та епох. Таке поєднання дає можливість виразити ідею соціальних та культурних змін уплинності часу, не витрачаючи багатослівних історичних полотен.

2. 3. Висновки за розділом 2

Вивчення аналогів художніх робіт показало, що художник може своєю творчістю не просто зберегти архітектурний об'єкт, а ще й передати за допомогою художніх засобів виразності певну ідею, передати якісь соціальні та культурні особливості міського простору, виявити його суспільне значення та підкреслити духовну ідентичність міста.

РОЗДІЛ 3

СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МІСЬКОЇ ЛОКАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ГРАФІЧНОГО КОЛАЖУ

3. 1 Використання техніки колажу у сучасному мистецтві

Колаж у сучасному мистецтві — це не просто наклеювання матеріалів, а потужний метод візуального монтажу, що поєднує різноманітні елементи (газети, фото, цифрові зображення, знайдені об'єкти) для створення нових смислів. Він трансформувався з модерністського протесту в інструмент аналізу реальності, соціального коментаря та цифрових експериментів.

Основні напрямки використання колажу:

Цифровий колаж: Поєднання пікселів, фотографій та AI-генерацій у цифровому просторі, що є домінуючим напрямком.

Соціальний та політичний коментар: Митці використовують колаж для інтерпретації актуальних подій, часто застосовуючи дадаїстичну стилістику для інакомовлення.

Асамбляж: Об'ємний колаж, де використовуються буденні предмети або «сміття», підкреслюючи красу повсякденності.

Візуальний сторітелінг: Створення наративних композицій у рекламі, дизайні та книжковій графіці.

Особливості техніки:

Креативна свобода: Дозволяє працювати з будь-якими матеріалами — від паперу до текстилю та природних елементів.

Філософський підхід: Колажисти стають «філософами», що конструюють нову, часто відірвану від реальності, систему.

Діалог з минулим: Сучасний колаж часто переосмислює класичні роботи або культурні коди.

Завдяки своїй універсальності, колаж сьогодні є популярним не лише в образотворчому мистецтві, а й у дизайні, архітектурі та кіно, дозволяючи поєднувати несумісне в єдину композицію.

3.2. Створення художнього образу активної локації міста

Місто це не зафіксоване у часі та просторі розташування архітектурних споруд. Так, коли називають назву певного міста, перше, що постає перед очима – його особлива архітектура, якісь храми та суспільні будівлі, що мають особистісні характерні риси, притаманні лише цьому місту. Недарма так багато зауважень до сучасної типової архітектури, що не відрізняється у різних містах та районах. Зазвичай, центральні райони будь-якого міста – це стародавні споруди, з яких починалась забудова міста, свідки історичних подій та суспільно-політичних змін, які відбувалися у різні історичні часи.

Сьогоднішнє місто – складна система комунікацій між головними культурно-архітектурними локаціями, де відбувається активне суспільне життя громадян, спілкування та відпочинок, обмін інформацією та комерційні операції міського значення. Найчастіше такі активні міські локації визначені

у міському просторі певними архітектурними домінантами – висотними спорудами з незвичайною архітектурою, вищими навчальними закладами, храмами, торгівельно-розважальними центрами, театрами тощо.

Люди, збираючись відвідати той чи інший куточок міста, заздалегідь уявляють собі певний художній образ, який склався поступово з фотографій, художніх творів, відеоматеріалів... Саме тому важливо для художника вловити ту соціальну привабливість, архітектурну красу та естетичну цінність обраного куточку і зафіксувати цей художній образ для глядачів. Будь-яка міська локація змінюється з часом, розширюються старі вулиці, підлягають знесенню застарілі будівлі, зростають нові будинки. Від цих змін змінюються і ті культурні, духовні цінності, які несе в собі куточок міського простору.

Справжнє художнє зображення відтворює не просто будинки чи вулиці, воно створює художній образ міста, спираючись на його культурно-соціальне життя, відображаючи духовні потреби та моральні установи містян. Наведений вище аналіз аналогів показав, що будь-яке вдаль художнє зображення міського середовища це зафіксований у часі та просторі момент суспільного життя, образ міста, підсилений та інтерпретований особистістю художника через образотворчі засоби виразності – лінію, штрих, пляму, колір, ритм та інші.

3.3. Особливості створення авторського графічного колажу

Створення художнього образу міської локації засобами графічного колажу потребує не лише технічного поєднання різних зображень, але й глибокого осмислення культурного та емоційного змісту архітектурного середовища. У даній дипломній роботі колаж використовується як спосіб поєднання різних історичних епох у межах одного художнього простору. Це дозволяє не просто

показати архітектурні зміни певної міської локації, а й передати трансформацію духовних та суспільних цінностей міста. [\(Рис.Б.8.\)](#)

Основою композиції стали архівні фотографії Миколаївського собору та сучасні візуальні елементи нинішньої забудови майдану Конституції. Важливим завданням було досягнення гармонійного поєднання історичного та сучасного образів без повного злиття простору. Саме тому у композиції навмисно використано контраст кольору та графічної техніки. Історична частина колажу — Миколаївський собор, старий трамвай та фрагменти забудови минулого — виконані у стриманій сіро-чорній графічній манері. Таке рішення створює ефект спогаду, історичного відбитку часу, ніби минуле поступово проступає крізь сучасний міський простір.

Натомість сучасні елементи композиції виділені теплими жовтими та охристими відтінками пастелі. Саме таким чином підкреслено сучасну присутність торговельного центру «Нікольський», автомобіля, вуличного освітлення та фігур перехожих. Колір у даному випадку виконує не лише декоративну функцію, а й стає важливим смисловим акцентом. Жовті пастельні елементи ніби «повертають» глядача до сучасності, тоді як сіра графічна частина композиції символізує пам'ять про втрачений архітектурний простір.

У процесі створення колажу особлива увага приділялася композиційному центру. Незважаючи на присутність сучасних елементів, головною домінантою залишається Миколаївський собор. Його складний силует, багатокупольна структура та вертикальна спрямованість формують центральний образ композиції. Собор займає основну частину простору та візуально підноситься над міським середовищем, що дозволяє підкреслити його колишню роль духовного та архітектурного центру даної локації.

Важливим художнім прийомом стало використання трамвая як символу часу. Старовинний трамвай, зображений у графічній сіро-білій манері, виступає не лише транспортним елементом міського середовища, а й знаком історичної пам'яті Харкова. Його рух у просторі композиції створює відчуття переходу між минулим та сучасністю, ніби поєднуючи різні історичні часові пласти.

Під час створення роботи важливу роль відіграли графічні засоби виразності — лінія, штрих, пляма та тональні співвідношення. Деталізоване графічне зображення храму контрастує з більш узагальненими сучасними формами. Це дозволяє акцентувати увагу саме на архітектурній спадщині як носії культурної пам'яті. Темне небо та приглушена тональність більшої частини композиції створюють емоційне відчуття втрати, тоді як теплі світлові акценти пастелі додають зображенню сучасної життєвої присутності.

Особливого значення у роботі набуває психологічний вплив художнього образу на глядача. Поєднання сучасного торгівельного центру та історичного храму в одному просторі викликає асоціації зі зміною духовних орієнтирів суспільства. Якщо у минулому архітектурною домінантою цієї міської локації був сакральний храм, то сьогодні центром тяжіння став великий комерційний комплекс. Саме через художнє протиставлення кольору, фактури та часу автор намагається звернути увагу глядача на зміну культурних та духовних пріоритетів міського життя.

Таким чином техніка графічного колажу дозволила поєднати документальність історичного матеріалу та емоційну виразність художнього образу. Через співіснування у композиції сірої графічної пам'яті минулого та теплих пастельних елементів сучасності вдалося передати безперервний процес трансформації міського середовища, зміну його архітектурних домінант та духовних цінностей.

Матеріали

Робота виконана на оргаліті, попередньо заґрунтованому білою емульсійною фарбою. Після висихання поверхня була відшліфована, що дозволило отримати більш гладку основу для графічного опрацювання деталей. Основним матеріалом зображення став чорний соус, який дав можливість створити глибокі тональні співвідношення та атмосферну цілісність композиції.

Архітектурні форми та конструктивні елементи виконані за допомогою лінійного опрацювання і процарапування пером по тонованій поверхні. Така техніка дозволила досягти виразної деталізації та підкреслити складний силует Миколаївського собору. Для виділення світлих ділянок, відблисків та повітряного середовища частково використовувалося вибирання тону пером та гумкою, що допомогло створити ефект світла всередині темної графічної площини.

Сучасні елементи композиції — освітлення, фрагменти міського середовища та окремі архітектурні акценти — виділені жовтою пастеллю. Контраст теплої пастельної плями та монохромної графіки став важливим художнім прийомом, який підкреслює співіснування сучасності та історичної пам'яті в межах одного міського простору.

Висновки до 3 розділу

Отже, техніка колажу, обрана для виконання дипломної роботи, дає широкі можливості саме для втілення художнього задуму: передачі глибоких культурно-соціальних змін у життя нашого міста, відтворення архітектурних домінант міської локації, як своєрідних комунікаційно-інформаційних маяків простору.

Таким чином, художній твір, що відображає архітектурні споруди – не просто віддзеркалення реальної архітектури, це художній образ певної локації

міста, що передає її суспільну привабливість та функцію, її духовні та культурні особливості через відчуття художника, через його особисті почуття та настрій.

ВИСНОВКИ

Під час роботи над дипломним проєктом були виконані поставлені завдання дослідження:

- Вивчення існуючої наукової літератури щодо ролі архітектурних домінант у міському середовищі та збереження архітектурної спадщини міста показало, що дисертаційні дослідження, наукові статті та аналітичні видання досить докладно розглядають теми урбаністичних проблем сьогодення, формування громадських просторів та архітектурних домінант, але не містять досліджень щодо ролі образотворчого мистецтва у цих процесах.

- Зібрані аналоги за технікою та темою виконання. Вивчення аналогів художніх робіт показало, що художник може своєю творчістю не просто зберегти архітектурний об'єкт, а ще й передати за допомогою художніх засобів виразності певну ідею, передати якісь соціальні та культурні

особливості міського простору, виявити його суспільне значення та підкреслити духовну ідентичність міста.

- Історичні відомості про Нікольську площу у місті Харкові показують, що ця міська локація має важливе значення для нашого міста, певним чином організує рух та простір, при цьому роль головного орієнтиру, комунікаційного маяка грає архітектурна домінанта, що у певному часі змінює свій психологічний та духовний вплив на містян, відповідно вимогам соціуму.

Збережені фотографії дають можливість відновити у художньому творі духовне значення Миколаївського собору, виразно протиставити духовні потреби різних часів, спрямувати увагу сьогоденних спостерігачів на нестачу духовної складової у культурному житті містян.

- Пошукові ескізи до колажу представлені у додатку Б – альбомі графічних робіт і поступово відтворюють задуману ідею передачі художнього образу даної міської локації через художнє зображення архітектурних домінант.

- Кінцева робота у техніці графічного колажу, на наш погляд, передає задум художника щодоплинності часу крізь суспільне життя міста зі зміною уподобань та духовно-моральних потреб громадян міста.

Таким чином була досягнута мета роботи – дослідити, як архітектурні домінанти впливають на сприйняття та значимість простору в різних часових відрізках, передати за допомогою графічних засобів вигляд певного міського простору, відтворити його історичний та сучасний вигляд.

Список використаних джерел

1. Посохов С. І., Рачков Є. С. У пошуках «обличчя» міста Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія». 2020. Вип. 57 Електронний ресурс. Режим доступу:
https://cityface.org.ua/resources/data/a_20200924215726_6b928fc09.pdf
2. АРХІТЕКТУРНІ ДОМІНАНТИ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА МАЛИХ МІСТ ПОДІЛЛЯ К.О. Кушнарьова, Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури
<https://orcid.org/0000-0002-2785-0094> (неавтентифікований) Науковий вісник будівництва Електронний ресурс. Режим доступу:

<https://svc.kname.edu.ua/index.php/svc/uk/article/view/342#:~:text=B5%D0%BF%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D>

3. АРХІТЕКТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК ПРОСТІР ОБ'ЄКТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ / САФРОНОВ В / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ | Електронний ресурс. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10851/1/APSD2018_V2_P202-205.pdf
4. Осиченко, Д. Нестеровський СИСТЕМНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕРТИКАЛЬНИХ ДОМІНАНТ МІСТА Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Випуск 20. 2008. 212 Електронний ресурс. Назва з екрану. Режим доступу: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/893ed092-09b2-44e6-96ac-8c02e26830d2/content>
5. Реконструкція історичних міст: композиційний аспект : монографія / Г. О. Осиченко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 252 с.
6. Сосницький, Ю. (2021). ЗНАЧЕННЯ ДИЗАЙНУ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА. Містобудування та територіальне планування, (78), 468–477. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://doi.org/10.32347/2076-815x.2021.78.468-477>
7. disertaciya-sosnova-2.pdf - Львівська політехніка
Соснова Н.С. Теоретико-методологічні основи формування громадських просторів міст України. – Кваліфікаційна наукова праця на права...Львівська політехніка
8. Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст (на прикладі Західної України) : Автореф. дис.... д-ра арх. : 18.00.01. /

ХДТУБА. – Харків, 2004. – 32 с.

9. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИХ РЕКРЕАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ Вересень 2025 року Матеріали конференції: Наукові тенденції постіндустріального суспільства Олена Усачова researchgate.net/publication/397590397_
10. Риндюк С. Сучасні прийоми організації зелених зон в ущільненій забудові міста [Текст] / С. Риндюк, М. Максименко // Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. – 2021. – Т. 30, № 1. – С. 111-119. <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/35557>
11. Фасади. Харків. Розенфельд Максим. Розенфельд М.И. Фасады. Харьков = Facades. Kharkiv / М.И.Розенфельд. – Харьков : АССА, 2017. – 117 с. : ил. Електронний ресурс: Режим доступу: https://dumka.top/nehudozhnya-literatura/mystectvo-kultura/arhitektura/pered_zamovlennya-fasady-harkiv-rozenfeld-maksym-9786177877263?utm_campaign=camp_name_Pmax_Top2&utm_source=google&device=c&utm_medium=cpc&utm_content=&gad_source=1&gad_campaignid=23365386848&gbraid=0AAAAABnTspzJg6ja4s2l56-
12. Плотичер Е.А. Слово о родном городе / Е.А.Плотичер. – Харьков : Золотые страницы, 2017. – 352 с. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://library.kr.ua/dar/daroglob/>
13. Оглоблін В. Прогулянки Харковом. Ювілейний фотоальбом. – Х.: РА “ІРІС”, 2004. – 208 с., іл. Електронний ресурс: Режим доступу: <https://www.facebook.com/v.novgorodov1/>
14. Педан І. В. Колаж в арт-дизайні: становлення та художні особливості. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2015. № 2. С. 44-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2015_2_11.

15. Сапко М. О. Колаж в образотворчому мистецтві ХХ століття. Магістеріум. 2007. Вип. 26: Культурологія. С. 57-62. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14296/Sapko_Kolazh_v_obrazotvorchomu_mystetstvi.pdf

16. КОЛАЖ ЯК ЗАСІБ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ПЕДАГОГІВ Галина САВЧИН, Жанна ЯСЕНИЦЬКА, Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 84, том 2, 2025

17. Сєдак О.І_Проблеми формування образу сучасного міста.pdf (760.84 KB)

<https://repository.knuba.edu.ua/items/1a7e695c-299c-4e0e-8792-65812ca18058>

збірка тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 вересня 2021 р.) / Одеська держ. академія буд-ва і архіт., Нац. спілка архіт. України ; відп. за вип. Н. Р. Антонюк. - Одеса : ОДАБА, 2021. - С. 127 - 129.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис.1. Розташування Миколаївської церкви на генплані Харкова ХІХ сторіччя.

Рис.2. Об'єкт, обраний для дипломної роботи був розташований на перетині Нікольської площі та вулиці Миколаївської.

Рис.3. Початковий вигляд Нікольського храму

Рис.4, Рис.5. У 1886 будівлю розібрали і на її місці було побудовано Миколаївський собор, який відкрили у 1896 році.

Рис.6. Вид на Нікольський храм збоку вулиці Нікольської (Короленка).

Рис.7. Вид на храм з площі.

Рис.8. Пусте місце після розбірки храму.

Рис.9. Підірваний храм.

Рис.10. Готель «Метрополь».

Рис.11. «Червона».

Рис.12. Житловий будинок на нинішньому майдані Конституції.

Рис.13. Торгівельний комплекс «Нікольський» на початку вулиці Сковороди. Місце, де знаходився Нікольський собор позначене білим колом.

Рис.14. Сучасний торговельний центр «Нікольський»

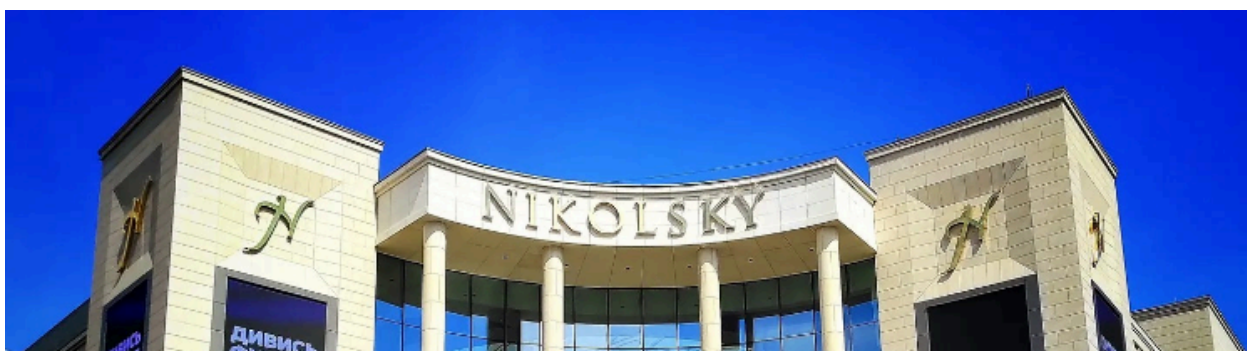

Рис.15. «Itsukushima in Aki Province» — відомий кольоровий ксилографічний друк (укійо-е) Утагава Хірошіге

Рис.16. «Кобассі-брідж». Утагава Хірошіге.

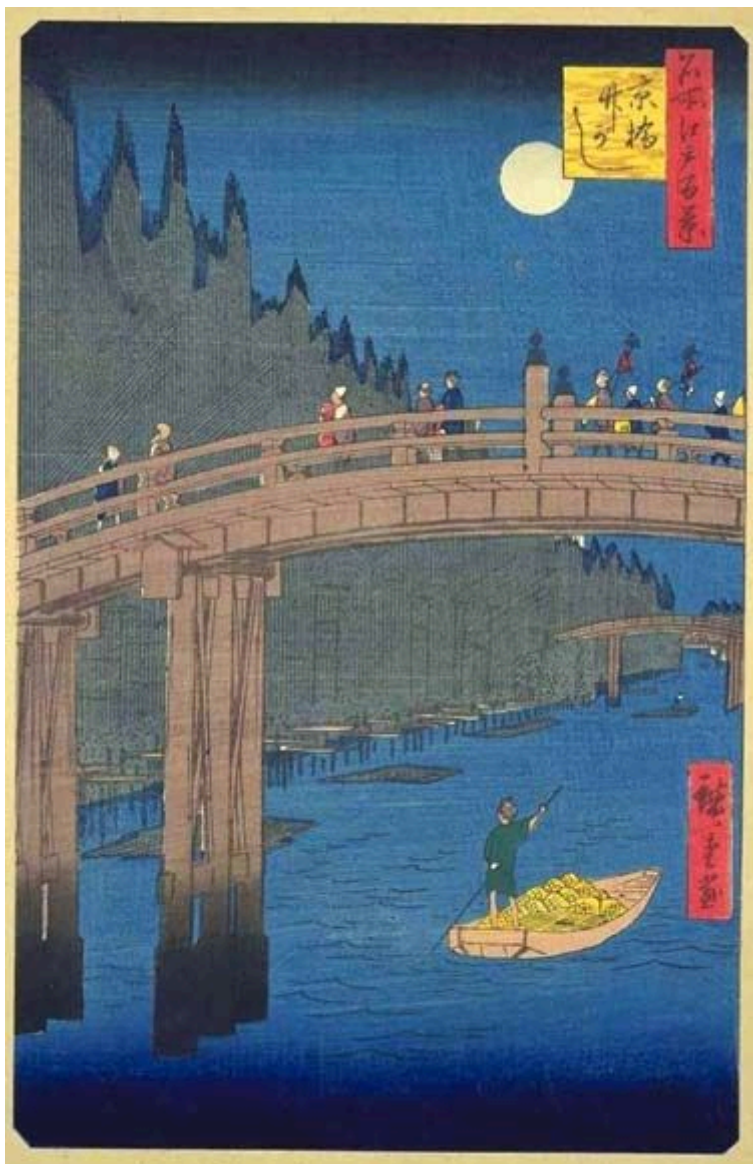

Рис.17. Стівен Вілтшир - панорама Лондона з вершини найвищої вежі, хмарочосу «Ска́лка».

Рис.18.

Рис.19.

Рис.20.

Рис.21.

Золоті куполи. 2003
п.о. 70х70

Рис.22.

Рис.23.

Рис.24. Цифрове зображення зруйнованого будинку

Рис.25. Тонально-перспективне зображення Храму Спаса Преображеного.

Рис.26. Фотографічні зображення старовинних будівель Харкова

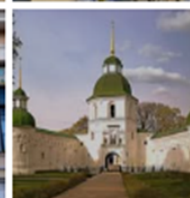
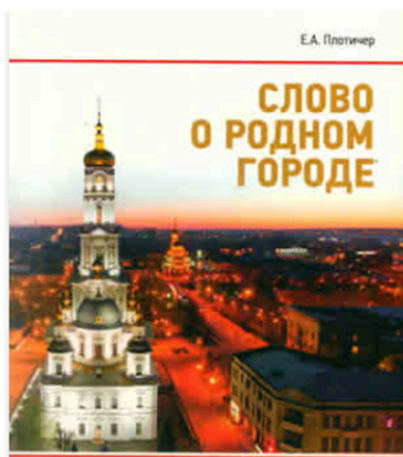
Рис.27. Графічні зображення пам'яток архітектури Харкова, розташовані в закритих вікнах-вітринах.

Рис.28.

Рис. 29,30,31. Список використаних джерел.

Додаток Б
Альбом графічних робіт

Рис.1.

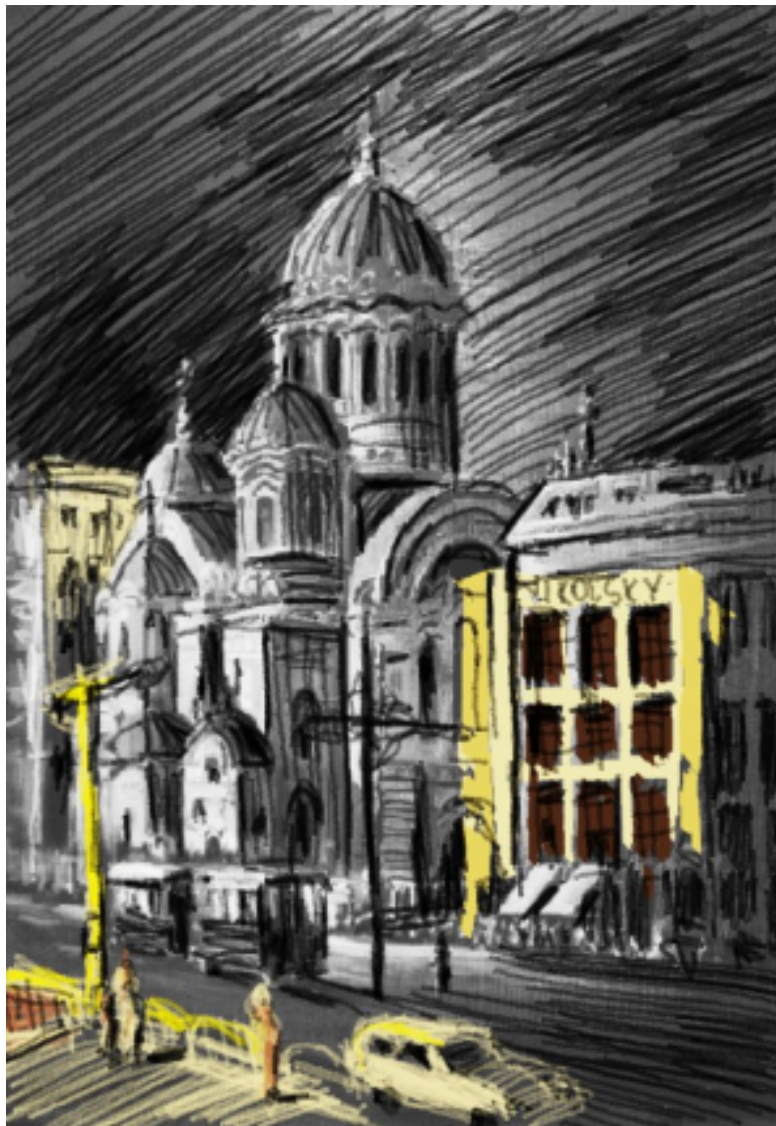
Рис.2.

Рис.3.

Рис.4.

Уточнення архітектурного зображення та тонального рішення колажу

Рис.5.

Рис.6.

Робота по уточненню деталей та стафажу.

Рис.7.

Кінцеве рішення дипломної роботи

Рис.8.

Рис.9.

РЕЗЮМЕ

Лабунський І. Є. «Нікольська площа у місті Харкові: плин часу».

Актуальність теми. Актуальність дослідження полягає у необхідності збереження архітектурної спадщини, втраченої у реальному міському просторі, засобами образотворчого мистецтва. Художнє зображення архітектурних об'єктів дає можливість зберегти історичну пам'ять, відтворити культурні та духовні особливості певної епохи, а також зафіксувати часово-просторовий образ міського середовища. Особливої актуальності набуває використання техніки графічного колажу, яка дозволяє поєднати архітектурні об'єкти різних історичних періодів та візуально продемонструвати зміни міського простору у часі.

Об'єкт дослідження. Архітектурні доміанти у просторі та часі міської локації в художніх зображеннях.

Предмет дослідження. Створення художнього образу міської локації через архітектурну доміанту засобами графічного мистецтва.

Мета дипломної роботи. Дослідити вплив архітектурних доміант на сприйняття та значимість міського простору в різні історичні періоди та передати історичний і сучасний образ Нікольської площі міста Харкова засобами графічного колажу.

Методи дослідження. У процесі роботи використано аналіз наукової, історичної та мистецтвознавчої літератури, дослідження архівних фотографій і документальних джерел, порівняльний аналіз художніх аналогів, художньо-композиційний аналіз творів образотворчого мистецтва, а також практичні методи ескізування та створення авторського графічного колажу.

Результати дослідження. У ході дослідження проаналізовано наукові праці, присвячені питанням архітектурної спадщини, міського середовища та архітектурних доміант. Вивчено історію Нікольської площі міста Харкова та зміни її архітектурного образу від Миколаївського собору до сучасного торговельно-розважального комплексу «Нікольський». Проведено аналіз художніх творів, присвячених зображенню архітектури та міського простору, визначено особливості використання графічних технік у відтворенні архітектурних об'єктів. Досліджено можливості техніки графічного колажу як засобу поєднання різних часових пластів у межах одного художнього твору. Розроблено авторську концепцію художнього образу міської локації, яка демонструє зміну духовних, культурних та суспільних цінностей через трансформацію архітектурних доміант. Створено графічний колаж «Нікольська площа у місті Харкові: плін часу», що відтворює історичний і

сучасний образ даної міської локації та підкреслює значення архітектурної спадщини для формування культурної пам'яті міста.

Ключові слова: образотворче мистецтво, графічний колаж, архітектурна спадщина, архітектурна домінанта, міський простір, художній образ, історична пам'ять, Харків, Нікольська площа, урбаністика.